

ІНДИВІДУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ АРХЕТИПНОЇ СИМВОЛІКИ В ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ

Постановка проблеми. Проблема вияву індивідуальних особливостей архетипної символіки набуває значення в процесі глибинного пізнання цілісної психіки суб'єкта.

Мета статті: розкрити індивідуальні особливості вияву архетипної символіки в глибинному пізнанні.

Виклад основного матеріалу. Поняття архетипної символіки знаходить своє відображення у філософських, релігійних, психологічних концепціях. Для з'ясування сутності зазначеного поняття мають значення праці Д. Дідро, Б. Спінози, А. Шопенгауера (архетип в філософії); З. Фрейда, К. Юнга, Т. С. Яценко (архетип в психології); Ф. Шеллінга, Т. Манна (архетип в міфології); А. В. Безруких, О. М. Пілявиної (архетип в психотерапії); Ю. Земуна (архетип і казка); К. Пірсона, М. Марка (архетип в рекламі) та ін. У межах психодинамічної теорії, яка зорієнтована на глибинне пізнання психіки, Т. С. Яценко зазначає: "архетип, що об'єктивує психічну активність суб'єкта, несе не лише універсальну інформацію, якій притаманне таїнство індивідуальної неповторності психіки, що може бути пізнаною шляхом інтерпретації, яка базується на виявленні системної впорядкованості поведінкового матеріалу" [2, с. 16]. Аналіз дисертаційних досліджень у контексті поставленої проблеми засвідчує наступне: "механізми символізації несвідомого змісту психіки взаємообумовлені з особистісною проблематикою суб'єкта та несуть індивідуальну їх забарвленість" (К. А. Бабенко), "архетипна символіка каталізує вираження інтимних почуттів суб'єкта до близьких людей" (І. В. Євтушенко), "полізначність символіки малюнків" (П. В. Теслюк), "архетип має різні форми вияву: в релігійній вірі (вербальний ракурс), в психомалюнках з універсально-релігійними символами (невербальний ракурс)" (О. В. Педченко).

Проблема індивідуальних особливостей вияву архетипної символіки в глибинному пізнанні потребує уточнення поняття індивідуальності. Філософський словник указує: "індивідуальність – це неповторна своєрідність будь-якого явища, творіння, людини. В загальному плані індивідуальність в якості особливого, яке характеризує дану одиничність в її якісних відмінностях, протиставляється типовому" [1, с. 206]. В різних науках поняття індивідуальності набуває специфічного змісту в залежності від характеру її конкретизації. Індивідуальність у вченні Г. В. Лейбніца знаходить зв'язок із монадами як специфічними субстанціями буття. Поняття монади як життєвої індивідуальності використовував у своїй теорії І. В. Гьоте. Становлення і розвиток індивідуальності, залишаючись головним дослідницьким пріоритетом вітчизняної вікової психології, розробляється нині в різних наукових парадигмах. Дослідження К. Абрахама, Д. Боулбі, Л. Бінсвангера, Д. В. Віннікотта, Е. Джонса, М. Кляйн, С. Колберга, Д. Кемпбелла, О. Кернберга, Ж. Лакана, Е. Нойманна, О. Ранка, В. Райха, Г. С. Саллівана, Р. Самюелза, Е. Самюелза, Р. Спиця, Е. Еріксона, Ш. Ференці та роботи класиків психоаналізу З. Фрейда, А. Адлера К. Г. Юнга доводять залежність розвитку індивідуальності від зовнішніх (соціальних) та внутрішніх чинників. Разом із тим, спостерігається недостатнє розкриття індивідуальних особливостей архетипної символіки, і особливо в глибинному пізнанні.

У процесі дослідження означеної проблеми важливими виявились праці, в яких обґрунтовано доцільність застосування малюнкових методик з метою вивчення психіки суб'єкта (Дж. Бук, Ф. Л. Гудінаф, К. Кох, І. М. Юсупов та інші), однак їх тестова орієнтація унеможлиблює дослідження несвідомої сфери психіки. Розкриття зазначеної проблеми дослідження потребує не лише аналізу наукових джерел, але й адекватну постановку дослідницьких задач, що передбачає окреслення гіпотез. Виходячи з цього, передбачається, що функційні особливості несвідомого полягають в: образності його "мови"; емотивності, що каталізує тенденцію до прояву в поведінці; ірраціональному характері; детермінованості внутрішніми механізмами; "орієнтації" на інфантильні цінності; відповідності різній мірі пізнаності; символічному змісті, який виражається приховано, підтекстно; відсутності прямого вияву у свідомості. З огляду на зазначені функційні особливості несвідомої сфери психіки, стає важливою спонтанність і невимушеність поведінки протагоніста, що забезпечує актуалізацію вербальних і невербальних виявів, діагностико-важливих для психокорекційного процесу. Зокрема, це може бути ліпка, авторські малюнки в їх комплексі, чи то неавторські малюнки. Глибинне пізнання передбачає діалогічну взаємодію з автором (респондентом), для розкриття усистематизованих і, разом з тим, неусвідомлюваних змістів.

Робота з неавторськими малюнками за методом активного соціально-психологічного пізнання (АСПП) доводить, що вибір протагоністом неавторського малюнка каталізується певними проєкціями, перенесеннями та умовними цінностями, а суперечливий зміст картини сприяє наповненню її суб'єктом певним індивідуально-неповторним змістом, який розкривається в процесі діалогічної взаємодії з респондентом.

Архетипне навантаження пропонованих аналізатом картин проявляється перш за все в суперечливому зображенні персонажів або їх дій. Емоційні переживання протагоніста визначають характеристики сюжету картини, відбувається наповнення конкретних персонажів та їх дій індивідуально-неповторною семантикою, яка і

виводить нас на розуміння ролі архетипу, що каталізує весь процес візуалізованої самопрезентації. Емотивність суб'єкта вказує на значимість для нього певних змістів картини, що несуть для нього особливе смислове навантаження.

Індивідуально-неповторний зміст архетипної символіки презентує фрагмент роботи із застосуванням неавторських малюнків з протагоністом І., який ми наводимо стенографічно. У форматі психодинамічної теорії науковий аналіз емпіричного матеріалу передбачає структурно-семантичний аналіз стенограми психокорекційної роботи. Для цього комунікати психолога і протагоніста позначаються цифрами в їх послідовності. Наступний крок узгоджується з критеріями аналізу, які враховуються при узагальненні та структуруванні комунікатів.

Структурно-семантичний аналіз стенограми здійснювався з орієнтацією на такі критерії:

1. Інтеграційні функції архетипу, що мають вияв у образах, символах, знаках; з механізмами символізації (натяк, проекція, згущення, зміщення, локалізація, генералізація);
2. Вплив архетипу на мотиваційний ракурс активності суб'єкта;
3. Інстинктивна "місія" архетипу у візуалізації психологічного змісту та його опредмечення;
4. Зв'язок архетипу із захисною системою в її підкореності принципу задоволення та принципу реальності;
5. Емотивність архетипу, що має вияв у структуруванні спонтанної активності суб'єкта;
6. Вплив едіпального періоду психічного розвитку особи на зміст архетипної символіки.

Подаємо фрагмент стенограми діагностико-корекційної роботи з використанням неавторських малюнків із протагоністом І., якому було запропоновано вибрати з багатьох малюнків той, що його не залишає байдужим. Протагоніст І. вибирає декілька малюнків, послідовність розгляду яких задається ним самим.

Фрагмент стенограми діагностико-корекційної роботи з використанням неавторських малюнків з протагоністом І.

П.: 1. З якою фігурою на рис. 1 ви себе асоціюєте?

І.: 2. Я себе відчуваю фігуркою, яка піднімається по шарфу.

П.: 3. Якщо вона піднімається, значить, вона була внизу?

І.: 4. Так. Вона знає, що таке "пекло", а що таке "рай".

П.: 5. Стан "раю" вона пережила до "пекла"?

І.: 6. В самому "пеклі" фігурка на шарфу пережила стан "раю".

П.: 7. За рахунок цього вона й могла потрапити в рай?

І.: 8. Вона відмовлялася бачити "пекло", відмовлялася відчувати стан фігурки, що піднімається по шарфу. Навіть у стані "пекла" вона намагалася відчувати "рай".

П.: 9. Фігурка навчилася відступати від такої песимістичної реальності?

І.: 10. Так.

П.: 11. Чи збереглася здатність відступу від реальності у вас зараз?

І.: 12. Так. Якщо і буває такий стан (показує на фігурку, яка піднімається по шарфу), то я його не показую, а намагаюся не відчувати. Навіть у такому стані намагаюся наблизитися до стану "раю".

П.: 13. Чи хороша це для вас здатність: з песимізму, плачевного стану – переходити в мажор?

І.: 14. Це дає мені можливість бачити перспективу. Якщо "залипати" на жалюгідному стані, то перспективи немає, є "рух тільки вниз".

П.: 15. Значить, для вас перспектива цінніше за вас саму? **15а.** Заради перспективи ви відступаєте від себе, зовсім себе не відчуваєте, ви підміняєте свої відчуття чимось іншим?

І.: 16. Мабуть, так, в деякій мірі.

П.: 17. Коли ви помітили, що у вас з'явилася така здатність?

І.: 18. Перейдемо до аналізу рис. 2. Колись я перебувала в такому стані. Я цей малюнок асоціюю з тим, що у людини за певних переживань можуть розділятися почуття і тіло, душа і тіло, вони ніби розлучаються, ніби щось омертвляється.

П.: 19. Душа – це голуб, який відокремився (рис. 2)?

І.: 20. Так, залишається порожнеча. Тіло залишається таким же гарним, жіночним, і не видно, що голуб уже полетів.

П.: 21. Коли тіло живе, а емоції або душа відлітають, то це психологічна смерть?

І.: 22. Такий стан з'являється, коли я перебуваю в ситуації фігурки в "пеклі" (рис. 1). **22а.** Коли почуття, душа відлітають, щоб бачити перспективи, то шарф – це те, за що можна триматися.

Рис. 1. Картина М. Періха
"Мадонна Лаборис"

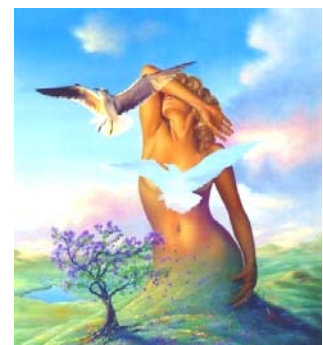

Рис. 2. Картина
Д. Варрена "Відлітай"

П.: 23. Я думаю, ви самі сприяєте тому, щоб щось відділилося, тому що воно вам заважає?

І.: 24. Ні, не заважає. Це трапляється лише в тих ситуаціях, коли я знаходжуся в стані фігурки на шарфі.

П.: 25. Саме це я і хочу сказати. Переживаючи стан фігурки в "пеклі", ви намагаєтеся його позбутися, тому що він вам заважає, і тоді ви самі не хочете, щоб такий стан був з вами (вказує на порожнечу в тілі дівчини, що утворилася після відльоту птахи, рис. 2).

І.: 26. Так.

П.: 27. Відділилися почуття знедоленості, пригніченості, властиві фігурці, яка намагається вибратися з "пекла" (рис. 1).

І.: 28. Так. Вони відлітають.

П.: 29. Ви їх відганяєте?

І.: 30. Відганяю, бо не хочу відчувати.

П.: 31. Ви керуєте тим, що залишаєте в собі?

І.: 32. Так.

П.: 33. Ймовірно, ви цьому навчилися ще в дитинстві?

І.: 34. Так, навчилася в той період, коли досить довго перебувала в стані фігурки на шарфі (рис. 1). Я цьому навчилася, коли була така ситуація (вказує на картину з тигром, який прориває стіну, рис. 3).

П.: 35. Ви самі до себе так ставилися або хтось виявляв до вас таке ставлення (рис. 3)?

І.: 36. Я відчувала таке ставлення, агресію з боку батьків.

П.: 37. Коли батьки проявляли агресію, ви відчували незахищеність (фігурка внизу, рис. 1)?

І.: 38. Так.

П.: 39. Щоб позбавитися від страху і самозберегтися, ви і "відділялися" від стану знедоленості (рис. 2, 3)?

І.: 40. Я робила все, щоб це почуття "відлетіло" (вказує на птаха, яка вилітає з тіла дівчини, рис. 2). І тоді я бачила привабливу картинку, а стану тигра (рис. 3), агресії по відношенню до мене не було.

П.: 41. Очі у вас закриті (вказує на руку, закриває очі, рис. 2)?

І.: 42. Так.

П.: 43. Контури птаха на тілі дівчини – це знак певних переживань?

І.: 44. Контур – це слід від минулого, на місці якого виростала нова пташка. 44а. Спочатку вона була дуже гарною, але коли повторювалася ситуація з тигром (рис. 3), вона знову "відлітала" (рис. 2).

П.: 45. Можна припустити, що коли хтось із зовнішнього середовища дає вам реакцію "тигра" (рис. 3), то в вас щось перестає існувати, "відлітає" (рис. 2)?

І.: 46. Якщо реакцію "тигра" надає не дуже значима для мене людина, то я просто закриваю очі на агресію (вказує на дівчину, яка прикриває рукою очі). Якщо така реакція виходить від значущих людей, то пташка "відлітає" (вказує на птаха, рис. 2).

П.: 47. Можна думати, що по відношенню до людей ви ніколи не даєте реакцію "тигра" (рис. 3)?

І.: 48. Ні, я ніколи так не реагую або намагаюся приховати стан агресії.

П.: 49. Мабуть, людей, які з вами спілкуються, така ситуація влаштовує. Чи залишаються вони чимось не задоволені?

І.: 50. Їх влаштовує все.

П.: 51. Можливо, близькі вам люди висловлювали агресію тому, що намагалися чогось від вас добитися, а ваш стан – раз – і "відлетіла" (рис. 2). 51а. Вони не бачили таку гноблену, зігнуту фігурку як внизу біля "пекла" (рис. 1).

І.: 52. Бабуся створювала мені певний захист, навіть тоді, коли я перебувала в пригніченому стані (фігурка внизу в пеклі, рис. 1), чого я не дозволяла бачити батькам.

П.: 53. Ви не хотіли їм надавати таке "задоволення"?

І.: 54. Такою ціною – не хотіла.

П.: 55. Бабусі ваш стан фігурки в "пеклі" (рис. 1) знайомий і стан "пташки, яка відлітає" (рис. 2)?

І.: 56. Ні, це не знайоме їй.

П.: 57. А чоловік знає про ваш пригнічений стан (рис. 1)?

І.: 58. Ні, я намагаюся цього нікому не показувати.

П.: 59. Чи відчуває ваш чоловік таку порожнечу, "пустоту", яка символізується силуетом пташки на тілі дівчини (рис. 2)? Можливо, на нього покладаються певні зобов'язання для заповнення вашої порожнечі, втрати?

І.: 60. Він не підозрює про існування порожнечі, він не знає, що може бути така реакція (вказує на птаха, який відлітає, рис. 2), але знає, що може бути реакція на прояв агресії (рис. 3).

Рис. 3. Картина Д. Тодда "Втрачаючи"

П.: 61. Він знає про це, тому що сам давав реакцію, яку символізує тигр, і відчув, що вас у такій ситуації немає (птах, який відлітає, рис. 2)?

І.: 62. Він ніколи не давав таку реакцію, тому що бачив, чим це закінчується на прикладі моєї взаємодії з близькими.

П.: 63. Коли близькі люди давали реакцію “тигра”, то *вас як “не існувало”*?

І.: 64. *Вони не існували для мене.*

П.: 65. Тоді що ж “відлітає” (рис. 2)?

І.: 66. Почуття до них.

П.: 67. Ви з батьками єднаєтесь тільки за допомогою почуття пригніченості (показує на фігурку, що стоїть на шарфі, рис. 1)?

І.: 68. Так.

П.: 69. Вам з ними спілкуватися – це знову відчувати стан фігурки на шарфі?

І.: 70. Так, незмінно.

П.: 71. Тоді можна сказати, що почуття до близьких людей – це “діра” (пустота), лише слід від пташки на тілі дівчини (рис. 2).

І.: 72. Згодна.

П.: 73. Діра, порожнеча є відносною, адже психологічні захисти інтегрують психіку, не залишаючи порожнечі. Ви проробляєте певну внутрішню “роботу”, спрямовану на те, щоб заповнювати порожнечу (рис. 2). Ви відступаєте від песимістичної реальності (показує на фігуру на шарфі, рис. 1).

І.: 74. Я розумію, що якщо я не буду цього робити, то я буду як зруйнований замок, храм, що ілюструє рис. 4.

П.: 75. Зруйнований храм вашої душі (рис. 4)?

І.: 76. Так, адже це цінності, які у мене є (вказує на вцілілу стіну замку). *Якщо я не буду відступати від реальності, то це буде “пекло”* (рис. 1).

П.: 77. А що характерно для цього малюнка (рис. 4)?

І.: 78. Щось розбите, пошарпані стіни, розкриті двері. Це храм, який зруйнований.

П.: 79. Хто його відбудовує?

І.: 80. Я сама його відбудовую і витрачаю дуже багато зусиль. Мені не хочеться так чуттєво з'єднуватися з близькими, адже вони починають мені підрізати “крила”.

П.: 81. Ви все робите для того, щоб уникнути пригніченого стану (рис. 1)?

І.: 82. І щоб уникнути пригніченого стану (рис. 1), і щоб не було відчуття “зруйнованого замку” (рис. 4), бо я його відчувала у власній душі.

П.: 83. Опишіть стан замку.

І.: 84. Стан якоїсь внутрішньої “зруйнованості”, відчуття того, що немає перспектив у житті, що я нікому не потрібна. Такі відчуття були властиві мені в дитинстві і зберігаються дотепер.

П.: 85. Чи не рятувала вас від таких відчуттів бабуся?

І.: 86. Рятувала дуже часто: вона наполягала, щоб я не слухала те, що говорять, не робила те, що говорять, щоб я вирощувала в собі щось внутрішнє, красиве і сильне (рис. 2).

П.: 87. *Повернемося до картини М. Реріха (рис. 1).* Ми визначили, що ви перебуваєте на шарфі, і ми лише зупинилися на тому, що вам знайомі відчуття “пекла”. Виходячи з отриманого матеріалу, можна припустити, що коли ви потрапите в “рай”, то забираєте з собою частинку пекла. Наприклад, ви можете переходити в “рай” з певною внутрішньою порожнечою, що символізує силует птаха на тілі дівчини (рис. 2), адже “щось вже відлетіло” і залишилася порожнеча. Можна припустити, що ви не дуже прагнете потрапити в “рай”, тому що в ситуації, коли вас щось не влаштовує, турбує, ви можете зробити так, щоб все погане, непотрібне вам “відлетіло”, як птах з тіла дівчини на рис. 2.

І.: 88. Процес “відльоту” дуже хворобливий і відбувається він вкрай рідко. Це вагомий, значущий процес, який ставить сильний акцент і руйнує мене внутрішньо.

П.: 89. На цьому малюнку зображена дівчина, зрощена з землею (рис. 2). Ви приймаєте такий стан “зрощеності”?

І.: 90. Мені не дуже подобається те, що вона зрослася з землею, тому що це позбавляє її можливості пересуватися.

П.: 91. Значить, ви цінуєте свободу. Згідно архетипної символіки, з'єднання з землею означає єднання з матір'ю, з батьками в цілому. Чи так це у вас?

Рис. 4. Картина Ф. Страуба
“Парк”

- I.: 92. На даний момент я цього не відчуваю, а раніше це було досить актуально, тому і болісно.
- П.: 93. Коли птах летить, то він потім може повернутися назад (рис. 2). Коли пройде цей песимістичний стан? Чи це незворотний процес і на цьому ґрунті ви вирощуєте щось нове?
- I.: 94. *Вирощую щось нове, адже цей птах ніколи не повертається*, а якщо він і може повернутися, *то я не даю йому цього зробити, тому що це вже пережито*, це в минулому.
- П.: 95. Значить, птах тісно пов'язаний з таким песимістичним станом, як у фігури грішника (рис. 1). Чому тоді цей птах такий гарний, світлий (рис. 2)?
- I.: 96. Іноді до пригніченого стану (рис. 1) приводили "благі наміри" батьків (вказує на птаха, рис. 2).
- П.: 97. Ви недотягували до їх "благих намірів", і вони в вас загострювали пригнічений стан (фігура на шарфі, рис. 1)?
- I.: 98. Вони говорили, щось, чого я хочу, не погане, але зовсім не потрібне в житті, те, що не має перспектив для мене.
- П.: 99. Можна припустити, що *ваше "хочу" не мало права на існування*, а існувало лише те, що пропонували батьки? Воно вас приваблювало, ви хотіли цього, але не могли робити, адже вам заважали внутрішні бар'єри або об'єктивні обставини.
- I.: 100. Було і те, і інше.
- П.: 101. Чи можна назвати рис. 2. "Драма відносин з моїми батьками, близькими, рідними людьми"?
- I.: 102. Рис. 2. можна назвати "*Розчарування*", *точніше, "Розчарування у відносинах з моїми рідними людьми"*.
- П.: 103. Якщо "Розчарування", то значить, були якісь надії?
- I.: 104. *Були надії на те, що пташка стане красивою і могутньою* (рис. 2).
- П.: 105. Гіпотеза, що пташка є бажаною, вірна?
- I.: 106. Так, дуже бажаною.
- П.: 107. Кожен раз, переживаючи стан розчарування, ви переживали драму розлучення зі своєю надією бути на висоті в очах батьків?
- I.: 108. Так, бути на висоті і мати щось своє, щось таємне, те, що було цінним для мене.
- П.: 109. Залишається питання: чому птах не повертався назад, а займався чимось іншим?
- I.: 110. На той момент в ньому не було потреби, він вже не був актуальним.
- П.: 111. Значить, ви по максимуму використовували свої резерви в досягненні цього (вказує на птаха, рис. 2)?
- I.: 112. Саме так.
- П.: 113. Ви – максималіст?
- I.: 114. Я намагалася ним бути, і мені здавалося, що птах (рис. 2) дасть мені щось вкрай необхідне, але потім мене "заганяли" в пригнічений стан (фігура на шарфі, рис. 1), говорили мені, що це (птах) не потрібно, не актуально, і тоді доводилося "виривати птаха з тіла".
- П.: 115. Складається враження, що батьки були зацікавлені в тому, щоб "заганяти" вас в стан фігурки на шарфі (рис. 1)?
- I.: 116. Так, це вірно!
- П.: 117. Чому? Можливо, вони самі відчували пригнічений стан і хотіли з'єднатися з вами таким чином?
- I.: 118. Пригнічений стан відчувала мама і, мабуть, батько. У них не було такої "пташки", яку б плекали, не було якихось прагнень, надій, просто був стан пригнобленої фігурки (рис. 1). Але їм здається, що ця фігурка має всередині "рай" (рис. 1), і тому вона навіть не намагається вибратися з "пекла". Вона просто там живе.
- П.: 119. *У фігурки немає іншого вибору, ніж створювати ілюзію "раю"?*
- I.: 120. *Так, але вона і не хоче іншого, їй затишно там.*
- П.: 121. Можливо у батьків є "ілюзорний рай", яким вони рятуються від пригніченого стану (рис. 1)?
- I.: 122. У них немає ілюзій, вони живуть в "пеклі" з "внутрішнім раєм". Якби вони жили в "раю", то замість ідилії була б "пташка" (рис. 2), тому що хтось не прийняв цього.
- П.: 123. Але жити в "пеклі" ніхто не хоче, навіть з "придуманим раєм", і якщо ваші батьки так живуть, значить, в цьому є необхідність. Може, на них впливає зовнішнє середовище?
- I.: 124. Їх прагнення потрапити в "рай", використовуючи свої паперові "крильця", привело до того, що вони опинилися в "пеклі", і тоді "рай" вони створили собі самі.

Науково-узагальнювальний аналіз комунікатів стенограми дає підстави на констатацію наявності індивідуальної неповторності архетипної символіки в об'єктивуванні особистісної проблеми суб'єкта. Розкриваються можливості візуалізації психічного в опредмечені форми та наявність інтеграційної функції архетипу стосовно образів, символів, знаків. Так, символічне зображення "пекла" і "раю" сприяють об'єктивуванню у протагоніста І. відступу від реальності (к-т 8, 10, 73, 74, 76), відступів від себе (к-т 18), підміни реальності (к-т 12). Але це не є бажаним для І., про що свідчить втрата енергії (к-т 13, 80, 111, 112, 114).

Архетипне значення “пекла” і “раю” допомогло протагоністу в процесі психокорекційної роботи об’єктивувати значимість негативних та позитивних моментів в своєму житті, здатності переходити із одного стану в інший (к-т 1-16). Це мотивується несвідомою зацікавленістю протагоніста єднатися з батьками, на що вказує символ жінки, яка зрощена з землею (рис. 2, к-т 89-92, 102, 103, 104, 105, 106) і одночасно бажанням від’єднатися від них (к-т 91, 92, 121, 122, 123, 124). Як наслідок, у І. присутнє почуття провини і тенденція до самопокарання (к-т 6), стан агресії, який символізує тигр на малюнку 3 (к-т 35-38, 45-51). Вплив архетипу на мотиваційний ракурс активності суб’єкта відкриває наявність у протагоніста досвіду перебування в пригнічених станах, провокує І. підмінити реальність в актуальних життєвих ситуаціях. Це пояснює той факт, що протагоніст асоціює себе з фігуркою, яка піднімається по шарфу Мадонни (к-т 2). Відчуття сили притаманні І. за рахунок її здатності відчувати “рай” в той час як вона знаходиться в “пеклі” (к-т 119, 120). Протагоніст вимушена “оживлювати” себе (к-т 22). К-т 17 акцентує увагу на здатності протагоніста висувати свої перспективи пріоритетно вище за свої бажання. І. відступає від себе, не відчуває себе, підміняє власні відчуття чимось іншим (к-т 16, 18), що є залишковим явищем пережитого (к-т 43, 44, 110) і вказує на особистісну проблему, імпотування психіки (к-т 44а, 46, 64, 66). Інтеграція архетипної символіки з механізмами символізації допомогла психологу через символ голуба виявити у І. спрямованість до психологічної смерті, “умертвіння” в собі певної частини (к-т 20, 21, 63). Емотивність спонтанної активності суб’єкта, каталізованої едіпальною залежністю протагоніста, вказала на наявність стану пригніченості, душевної порожнечі, який з’явився у І. в процесі спілкування з батьками (к-т 69, 70, 71, 72, 96, 97, 98, 99, 100, 115, 116, 117, 118). Символ зруйнованого замку на рис. 4. (Картина Ф. Страуба “Парк”) протагоніст асоціювала зі зруйнованими надіями, сподіваннями, втраченими цінностями (к-т 75-84) і саме відхід від реальності допомагає І. “відбудувати” його. В І. сформувалися умовні цінності: не давати подібну реакцію (к-т 49, 50, 51, 51а., 52), спрямованість на свободу (к-т 90).

Висновки. Вивчення вияву індивідуальних особливостей архетипної символіки в глибинному пізнанні можливе завдяки використанню опосередкованих методів пізнання, які мають архетипне навантаження і здатні викликати емоційне відношення. Застосування опосередкованих форм в психокорекційній практиці є доцільним за рахунок архетипності їх змісту. Використання неавторських малюнків дозволяє виявляти глибинні детермінанти психічного.

Література:

1. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
2. Яценко Т. С. До проблеми пізнання індивідуальної неповторності архетипної символіки / Т. С. Яценко. // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія. 12. Психологічні науки. – 2011. – № 33 (57). – С. 15–27.

Резюме. У статті розкриваються критерії вияву індивідуальних особливостей архетипної символіки в глибинному пізнанні в межах психодинамічного підходу. Особливе значення надається діагностико-корекційній роботі з неавторськими малюнками за методом АСПП.

Ключові слова: архетипна символіка, індивідуальна неповторність, неавторський малюнок, діагностико-корекційний процес.

Резюме. В статье акцент поставлен на выявлении критериев индивидуальных особенностей архетипной символіки в глубинном познании в рамках психодинамического подхода. Внимание акцентируется на диагностико-коррекционной работе с неавторскими рисунками по методу АСПП.

Ключевые слова: архетипная символіка, индивидуальная неповторимость, неавторский рисунок, диагностико-коррекционный процесс.

© 2013

І. С. Дударенко, О. В. Педченко (м. Черкаси)

РОЛЬ АРХЕТИПНОЇ СИМВОЛІКИ У ПІЗНАННІ ГЛИБИННИХ ВИТОКІВ РЕЛІГІЙНОЇ ВІРИ СУБ’ЄКТА

Постановка проблеми. Кризовий стан, у якому перебуває українське суспільство, усвідомлення людьми своєї економічної, соціальної неспроможності, тривога за добробут та здоров’я близьких людей зумовлює все більше зацікавлення релігійною вірою, як засобом, що допомагає вижити у кризові історичні періоди. Відтак релігія та релігійна віра стали важливими реаліями сьогодення та набувають все більшої ваги і значимості в контексті їх впливу на життєдіяльність та особистісний розвиток людини. Зауважимо можливість подвійного впливу релігійної віри – як конструктивного, так і такого, що деструктує різні сфери життя особи. Даний факт підкреслюється у роботах А. Адлера [1], Л. Бурбо [2], Р. Мея [3], В. Райха [4], Е. Фрома [5] та ін. З огляду на це вагомості набуває проблема пізнання глибинних витоків релігійної віри суб’єкта, оскільки саме нереалізовані